

Hvør verður lagnan hjá hesum uppskotinum?

Broyting uttan samskipan

Líkt er til, at vit ikki vita, hvat vit vilja við tí almenna sektorinum í Føroyum. Kommunulítið leggur upp til eina decentralisering av almennu umsitingini, men samstundis eru bygnaðarbroytingarnar í miðfyrisingini í fullari ferð við at miðsavna ta almennu umsitingina. Vandin er tí stórur fyri, at nýggja kommunuskipanin gerst óbrúklig, meðan miðfyrisingin framhaldandi veksur uttan fyrilit. Endaliga úrslitið kann gerast ein stórur, kostnaðarmikil og ineffektivur almennur bygnaður, ið als ikki er førur fyri at nøka tørvin hjá borgarum og vinnulívi

Gestur Hovgaard
Ronnie Thomassen

Almenni sektorin kann viðgerast við tveimum atlitum: Bygnaðurin í almennu fyrisingini og spurningurin um tær tænastur tað almenna skal bjóða borgarum og vinnulívi (vælferðarspurningurin). Í hesi greinini viðgera vit bert tann fyrsta spurningin, meðan vælferðarspurningurin verður tikin upp í næstu grein sum ein partur av viðgerðini av sambandinum millum alment og privat.

Seinastu tvey árin er almenna miðfyrisingin vaksin almikið, uttan at nøkur politisk viðgerð av týðningi hevur verið av gongdini. Aftaná mikið politiskt rumbul á sumri 1996, tá bygnaðarbroytingarnar í miðfyrisingini vóru samtyktar, hevur ongin verulig mótstøða verið at sæð. Hinvegin er ikki líkt til, at bygnaðarbroytingarnar hava tæy mongu viðhaldsfólkini uttan fyri ta almennu umsitingina.

Men tað er í tøkum tíma, at spurningurin verður tikin upp til almenna politiska viðgerð, saman við megin-spurninginum um, hvat vit vilja við almenna sektorinum í Føroyum. Heldur núverandi gongdin fram, er sannlíkt, at vit um fá ár hava eitt yvirumsitið samfelag við eini nógv størri og kostnaðarmiklari fyrising, enn samfelagið hevur ráð og orku til. Tí er avgerandi neyðugt, at føroyski almenni sektorin verður skipaður soleiðis, at hann kann loysa neyðugar samfelagsuppgávur so effektivt sum møguligt við grundarlag í tí til-

feinginum, sum føroyska samfelagið megna.

Vit hava kortini ein upplagdan møguleika fyri eini grundleggjandi viðgerð og endurskipan av almenna sektorinum í Føroyum. Tí uttan at vit rættiliga hava givið okkum far um tað, hevur kommunulítið sett kjarnuspurningarnar á dagskránnu. Hesir eru: Hvørjar karmar skulu leggjast kring tann almenna sektorin í Føroyum, og skal tann almenna fyrisingin harvið vera central ella decentral?

Tað næstan gloymda kommunulítið

Kommunulítið er nærum farið aftur við bordinum í eina deydøgn. Onki alment orðaskifti av týðningi, og politiskt hevur eisini ógvuliga lítið verið at hoyrt til málið. Hetta er undrunarvert, tí eftir føroyskum viðurskiptum hevur arbeiddið hjá kommununevndini bæði verið drúgt og umfangandi. Álitid er tí ikki til at koma uttanum í viðgerðini av almenna sektorinum í Føroyum, og tí er umráðandi at gera sær greitt, hvørjar dygdir og lýti eru í kommunulítinum.

Tilmælini frá kommununevndini kunnu samanfatast í tríggjar høvuðsbólkar:

1. Skipan av einum umfangandi lógarasviði við øllum lógum og lógarreinum, ið eru viðkomandi fyri kommunurnar (Táttur I, partur I).
2. Ein umfangandi lýsing av verandi kommunubygnaði (Táttur I, partur II), sett saman við einum útgreinaðum uppskoti til nýggjan kommunubygnað við fleiri alternativum møguleikum.
3. Ein viðgerð av teim núverandi uppgávum hjá

kommunum út frá tí dagligu arbeidsgongdini. Viðgerðin er samansjóðað við uppskotum til, hvørjar uppgávur ið kunnu leggjast út til tær komandi stór-kommurnar (Táttur II).

Ongin ivi er um, at bæði lógarasviðið og lýsingin av spurninginum viðvíkjandi kommunubygnaðinum eru av alstórum týðningi. Utan hetta tilfar er heilt einfalt ikki møguligt at gera nakra endurskipan av føroysku kommunalu skipanini, og hesin parturin av arbeiddinum hjá kommununevndini kann tí í stóran mun takast til eftirtekta sum eitt haldgott grundarlag fyri komandi endurskipanini.

Harvið er sjálv viðgerðin (analysan) av, hvørjar uppgávur kunnu leggjast út til kommunurnar aftaná eina endurskipan av bygnaðinum, vordin tann mest áhugaverdi parturin av álítinum. Tí júst mótgæis hesum partinum kunnu flestu viðmerkingarnar gerast til arbeiddi hjá kommununevndini, og tær eru bæði positivar og negativar.

Munandi betri figgarstýring

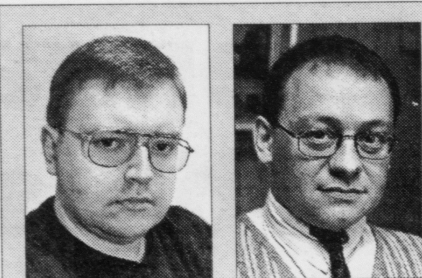
Ongin sum helst ivi er um, at samansetingin av kommununevndini hevur stóran týðning fyri dygdina av arbeidinum. Tað er serliga galdandi fyri partar av viðgerðini (analysuni) av teim kommunalu uppgávum, sum í stóran mun er gjord av fólkum ið hava hetta sum sitt dagliga yrki. Harvið verður viðgerðin merkt av praktiskum innlíti í teim viðurskiptum, ið skulu endurskipast, og tað er ikki altíð ein sjálffylgja í nevndararbeiði av slíkum slag.

Hetta sæst aftur í viðgerðini av figgarliga ábyrgdarbýtum millum land og kommunur (Táttur II, kap. 7), har trupulleikarnar við verandi skipan eru nágreiniliga lýstir. Evnið er sera torgreitt, men viðgerðin megnar kortini at lýsa trupulleikarnar somikið greitt, at onnur enn figgarserfrøðingar skilja støðuna.

Í sama viðfangi megnar nevndin at seta ein annan trupulleika á dagskránnu, sum fólk flest ikki vita er til. Hesin er, at borgarin í stóran mun onga fatan hevur av, hvat kommunalt virksemi í veruleikanum kostar, og orsøkin er júst tann fløkta figgarskipanin ímillum landið og kommunurnar. Kommununevndin hevur eitt einfalt uppskot til loysn, og vonandi verður tað tikið til eftirtekta.

Lagt verður eisini upp til, at kommunala nýtslan av skattapeninginum gerst meira effektiv. Nevndin hevur arbeitt við uppskoti til eina kommunala figgarstýringsskipan, ið kann samansjóðast við figgarstýringsskipanina hjá landinum (p. 100ff). Verður hetta uppskotið sett saman við tilráðingini um decentralisering av líkningsarmynduleikanum (p. 66f), gerst munandi lættari at arbeiða við figgarstýring út í nýggju stór-kommunum.

Í hesum sambandi er tó undrunarvert, at treytin fyri grannskoðanina ikki er ein ríkisgððkenning, men at skrásettir grannskoðarar eisini kunnu grannskoða kommunalu roknskapiarnar (§45 stk. 1 í uppskotinum til nýggja kommunustýrslóg). Talan verður nevniliga um so stórar upphæddir, at neyðugt er við tí trygd fyri

Ronnie Thomassen og Gestur Hovgaard skriva

Føroyar og framtíðin (3)

Verður rætt borið at, kunnu Føroyar koma burtur úr støðuni sum útjádurasamfelag fyri í staðin at geva eitt aktivt mótspæl ímóti teim avbjóðingum, ið globaliseringin gevur føroyska samfelagnum.

Í greinini seinasta leygardag viðgjördu vit tað neyðuga í at leggja dent á hugtøk sum nýskap, entreprenørskap, smávinna og teknologiskari førleika. Utgansstøðið fyri hesum er at gagnnýta tær menniskjaligu ressourcurnar betri, tí tær eru fyrirteytin fyri einum nýskapandi og yvirskotsgevandi vinnulívi.

Víst var eisini á, at fyrirteytin fyri eini væleydnaðari vinnulívsmenning røkka langt út um vanligu spurningarnar um alment ella privat. Globaliseringin av samfelagnum er heldur ikki bara ein spurningur um tillaging (t.d. við lønarleikan), men um at skapa eitt aktivt mótspæl ímóti ávirkanini uttanefir. Tær grundleggjandi fyrirteytin eru í føroyska samfelagnum, men tann væntandi lúðurin er at skapa eina betri samansjóðing millum tann praktiska førleikan og eina samfelagsliga gongd móti størri vitan og persónliggering.

Tann veikilúðurin hevur í mong ár júst verið tann almenni bygnaðurin. Seinastu árin eru stórar broytingar ið gjördu innan tað almenna, og fleiri eru á vegg. Hendan umskipanin verður viðgjord í greinini.

dygdini av grannskoðanini, sum ein ríkisgððkenning eigur at geva.

Verksetingarrættanin er eitt vónbrot

Viðgerðin av inntøkusiðuni hjá kommununum er tann mest væleydnaði parturin av tilmælum í kommunulítinum. Men kommununevndin megnar tíverri ikki at breiða tað hoga støðið frá viðgerðini av inntøkusiðuni til restina av tilmælum um innihaldið í tí nýggja kommunala bygnaðinum. Úrslitið er, at tilmælini hjá nevndini hava eina álvarsliga slagsiðu ímillum klakarnar um kommunala bygnaðin og sjálvst innihaldið í tí nýggja bygnaðinum.

Nógv tann størsti trupulleikin í álítinum er, at tæy leggja eina rúgvu av uppskotum á bórðið um at flyta uppgávur út til tær nýggju stór-kommurnar. Men tú skal leita leingi fyri at finna nakad, sum minnir um eina viðgerð av, hvussu hetta skal gerast. Hetta mistakid er ein klassikari í øllum útvalingsarbeiði, og tað er harmiligt at kommununevndin ikki er sloppin undan tí. Ein møgulig frágreiðing er, at nevndin hevur mett, at spurningurin liggur uttan fyri arbeidssetningin. Men um so er, kundu tær bert hava tulkad arbeidissetningin breiðari, tí tað hava tær gjørt í øðrum førum. Spurningurin um kommunuskuldina er nevniliga eisini uttanfyri arbeidssetningin, men hann er kortini viðgjörður í álítinum (p. 103ff).

Verksetingarrættanin (Táttur II, kap. 11) er sostatt eitt stórt vónbrot, tí har verður fyrst og fremst hugt at sjálvari kommunusamaneleggingin og einstøkum uppgávum,

ið kommunurnar eru áhugadur í at umsita. Men spurningurin um tæy krøv, ið allar tær nýggju uppgávurnar seta til fyrisingina í kommununum, verður als ikki viðgjörður í verksetingarrættanini. Við undantak av Havnini og møguliga Klaksvík hava føroysku kommunurnar onga umsiting av týðningi. Tí skuldi tað verið sjálvsagt, at kommununevndin kom við einum boð uppá, hvørjar fyrirteytir skulu tær fyri at uppbyggja tær nýggju kommunalu umsitingarnar heilt frá grundini av. Men spurningurin fær onga veruliga viðgerð í álítinum, og tað er sera harmiligt.

Hvat við kommunalu fyrisingini?

Tann væntandi viðgerðin av kommunalu fyrisingini sæst aftur á fleiri økjum. Til dømis verður onki gjørt við spurningin um, hvussu kommunurnar, ið hava eina stórra umsiting (Havn og Klaksvík), ætla at nøka tæy krøv, sum eitt broytt uppgávubýti setur til teirra. Skal landið lata ábyrdarøki frá sær, er pára greitt, at krøv kunnu setast til tann, ið skal yvirtaka uppgávurnar. Hetta er sostatt ikki ein spurningur um upplægging í innanhýsis viðurskipti hjá Havnini og Klaksvíkini. Heldur er hetta ein viðurkenning av, at komandi broytingarnar seta verandi kommunalu umsitingina í eina heilt nýggja støðu, ið sjálfandi krevur eina stóra innanhýsis umskipan av bæði fyrisingini og býráðsarbeiddinum. Tí átti ein viðgerð av hesum spurninginum at verið ein náttúrligur partur av kommunulítinum.

Somuleiðis kunnu vit seta spurnartekin við, um tær minstu kommunurnar í uppskotinum (Sandoyar komm-